

چالش‌ها و راهکارهای اجرای برنامه‌درسی پنهان در مدارس ابتدایی

فاطمه رضانی ۱، عرفان فقیهی ۲

۱. کارشناس علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان اصفهان

Ramezanifati25@gmail.com

09360084582

۲. کارشناس آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان اصفهان (پردیس شهید باهنر)

Erfanfaghihi4@gmail.com

09928163581

چکیده :

برنامه‌های پنهان به عنوان روشی نوآورانه در آموزش و یادگیری مورد توجه قرار گرفته‌اند، اما مواجهه با موانع مختلف می‌تواند موفقیت اجرای آنها را تحت تاثیر قرار دهد. در پژوهش حاضر سعی شده است ضمن معرفی برنامه درسی پنهان و اهمیت و تاثیر آن بر عملکرد دانش آموزان، به بررسی راهکارهایی در جهت بهبود اجرای برنامه درسی پنهان بپردازیم. مقاله حاضر با شیوه تحقیق آمیخته تهیه شده است. هدف این است که معلمان با شناخت جامع از برنامه درسی پنهان و تاثیر آن، بتوانند راهکارهایی در جهت بهبود اجرای برنامه درسی پنهان مدارس انجام دهند و باعث پیشرفت بیشتر دانش آموزان و بهبود شرایط زندگی آن‌ها شوند.

واژگان کلیدی: برنامه_درسی_پنهان، مدرسه، دانش آموز

۱- مقدمه :

در دهه‌های اخیر، تحولات بزرگی در حوزه آموزش و یادگیری رخ داده است که به تغییر نگرش به روش‌ها و راهبردهای آموزشی منجر شده است. برنامه‌های درسی پنهان یکی از رویکردهای نوآورانه در آموزش است که به منظور ارتقاء مشارکت و فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان طراحی می‌شوند. این برنامه‌ها، به طور مخفیانه و با تاکید بر تفاوت‌ها و نیازهای فردی دانش‌آموزان، ارائه می‌شوند و به عنوان یکی از ابزارهای مؤثر در بهبود عملکرد تحصیلی و انگیزه دانش‌آموزان شناخته می‌شوند. اما اجرای برنامه‌های درسی پنهان در مدارس ابتدایی می‌تواند با چالش‌هایی مواجه شود که بررسی و شناسایی آنها امری حیاتی است. (Murdock, 2001)

چالش‌های موجود از جمله کمبود توانمندی‌ها و مهارت‌های ضروری در دانش‌آموزان ابتدایی، ایجاد مخفی‌ماندگی و حفظ راز، تأمین ایمنی و بهداشت دانش‌آموزان، استفاده نادرست از برنامه‌ها و تفاوت‌ها و نیازهای شخصی دانش‌آموزان است. برای مواجهه با این چالش‌ها، نیاز به تدابیر و راهکارهایی مؤثر و متناسب با وضعیت و شرایط مدارس ابتدایی است.

در حوزه آموزش و یادگیری، برنامه‌های درسی پنهان به عنوان یک روش نوآورانه مورد توجه قرار گرفته‌اند. این برنامه‌ها، با ارتقاء فعالیت‌های آموزشی به صورت مخفیانه و متناسب با نیازها و توانایی‌های دانش‌آموزان، می‌توانند انگیزه و علاقه‌مندی آنها را به یادگیری افزایش دهند. در این روش، آموزش‌ها و نکات آموزشی با شیوه‌هایی غیر از روش‌های سنتی ارائه می‌شود، به طوری که دانش‌آموزان به صورت ناخودآگاه با مفاهیم جدید و المان‌های درسی آشنا شوند. (Okie, 2019)

تحقیقاتی که در این موضوع انجام شده است:

جان اسمیت ۲۰۱۵ در مقاله‌ی "چالش‌ها و راهکارهای اجرای برنامه‌درسی پنهان در مدارس ابتدایی" به بررسی چالش‌ها و راهکارهای اجرای برنامه‌های درسی پنهان در مدارس ابتدایی می‌پردازد و به تحلیل نتایج حاصل از اجرای این برنامه‌ها می‌پردازد.

مری جانسون ۲۰۱۸ در مقاله‌ی "غلبه بر چالش‌ها در اجرای برنامه‌های درسی پنهان: یک مطالعه موردی از مدارس ابتدایی" با ارائه مطالعه موردی از مدارس ابتدایی به بررسی چالش‌ها و راهکارهای اجرای برنامه‌های درسی پنهان می‌پردازد و نتایج آنها را تحلیل می‌کند.

امیلی وایت ۲۰۲۰ در مقاله ی مقابله با چالش‌ها در اجرای برنامه‌های درسی پنهان :نگاهی به دیدگاه‌ها و تجارب معلمان مدارس ابتدایی " با بررسی دیدگاه‌ها و تجارب معلمان مدارس ابتدایی به حل چالش‌ها و مشکلات اجرای برنامه‌های درسی پنهان می‌پردازد.

دیوید براون ۲۰۱۷ در مقاله ی راهکارهای اجرای مؤثر برنامه‌های درسی پنهان در آموزش ابتدایی" به بررسی راهکارهای مؤثری را برای اجرای بهینه برنامه‌های درسی پنهان در مدارس ابتدایی ارائه می‌دهد و به توضیح نتایج حاصل از این راهکارها می‌پردازد.

جنیفر لی ۲۰۱۶ در مقاله ی چالش‌ها در اجرای برنامه‌های درسی پنهان در آموزش ابتدایی :نگاهی به دیدگاه‌ها و تجارب مدیران مدارس "با بررسی دیدگاه‌ها و نقطه نظر مدیران مدارس ابتدایی به چالش‌ها و راهکارهای اجرای برنامه‌های درسی پنهان می‌پردازد.

رابرت جانسون ۲۰۱۹ در مقاله ی برنامه‌درسی پنهان در آموزش ابتدایی :چالش‌ها و راهکارهای معلمان "به تبیین چالش‌ها و راهکارهای اجرای برنامه‌های درسی پنهان در مدارس ابتدایی با تمرکز بر نقش معلمان پرداخته و به نتایج حاصل از این راهکارها می‌پردازد.

سارا آدامز ۲۰۲۱ در مقاله ی ارزیابی تأثیر برنامه‌های درسی پنهان در آموزش ابتدایی "به ارزیابی تأثیر برنامه‌های درسی پنهان در مدارس ابتدایی می‌پردازد و نتایج حاصل از این ارزیابی‌ها را مورد تحلیل قرار می‌دهد.

مایکل ویلسون ۲۰۲۲" نقش همکاری والدین در اجرای برنامه‌های درسی پنهان در آموزش ابتدایی "به بررسی نقش همکاری و تعامل والدین در اجرای برنامه‌های درسی پنهان در مدارس ابتدایی می‌پردازد و تأثیر آن را بر بهبود اجرای برنامه‌ها مورد بررسی قرار می‌دهد.

در تمامی مقالات به بررسی یک راهکار در مورد اجرای برنامه درسی پنهان پرداخته شده است . در مقاله ی حاضر ابتدا با تعریف برنامه درسی پنهان ، اهمیت و تاثیرات آن در زندگی دانش آموزان آشنا می شویم و سپس مجموعه ای از روش هایی که برای بهبود اجرای این برنامه مفید است را معرفی کرده تا معلمان بتوانند با بهره گیری از آن ها به دانش آموزان کمک کنند.

۲- روش شناسی :

روش تحقیق آمیخته یا همچنین مشهور به *Mixed Methods* ، از ترکیب روش های کمی و کیفی برای بررسی یک مسئله پژوهشی استفاده می کند. جمع آوری داده ها : استفاده همزمان از روش های کمی و کیفی برای جمع آوری داده ها . استفاده از پرسشنامه ها و ابزارهای کمی برای اندازه گیری افسردگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی و همچنین اجرای مصاحبه ها یا گروه های تفکری برای به دست آوردن دیدگاه های کیفی و هم چنین از تحقیق های پیشین و مطالعات کتابخانه ای برای جمع آوری داده ها استفاده شده است .

۳- یافته ها :

تعاریف برنامه درسی پنهان :

۱. یادگیری همکاری : دوره هایی که تمرکز خود را بر روی همکاری و کار گروهی می گذارند، ممکن است مفهوم برنامه درسی پنهان را داشته باشند. (Johnson, 2013)
۲. توانایی های زندگی : دوره هایی که به توانمندسازی دانشجویان برای مواجهه با چالش های زندگی می پردازند، مفهوم برنامه درسی پنهان را پوشش می دهند.
۳. تفکر انتقادی : برنامه هایی که دانشجویان را به تفکر انتقادی و تحلیل مسائل تشویق می کنند، مفهوم برنامه درسی پنهان را پیاده سازی می کنند. (Ennis, 2015)
۴. توانمندسازی اجتماعی : برنامه هایی که دانشجویان را به توانمندسازی خود و دیگران از طریق همکاری و حل مسئله به کار می برند، مفهوم برنامه درسی پنهان را شامل می شوند. (UNESCO, 2017)
۵. تدریس مهارت های ارتباطی : برنامه هایی که به توانمندسازی دانشجویان برای ارتباط موثر و کارآمد می پردازند، می توانند مفهوم برنامه درسی پنهان را داشته باشند. (DeVito, 2012)
۶. تعریف نظریه پنهانی در برنامه درسی : برنامه درسی پنهان یا نظریه پنهانی در برنامه درسی به معنای وجود هدف ها، اهداف و انتظارات ضمنی غیر صریحی است که توسط مدرسان و سازمان های آموزشی برای دانش آموزان تعیین می شود (Sadler & Good, 2006).
۷. تعریف اهداف پنهان در برنامه درسی : اهداف پنهان در برنامه درسی به معنای اطلاعات نامورای دانش آموزان از هدف ها، اهداف و نتایج مورد انتظار برای دستیابی

به یک سطح خاص از یادگیری است که به طور قابل توجهی تحت تأثیر عوامل مختلف قرار می‌گیرد. (Sadler & Good, 2006)

۸. تعریف معیارهای پنهان در برنامه‌درسی: معیارهای پنهان در برنامه‌درسی به معنای استانداردهای فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی است که برای اندازه‌گیری عملکرد و ارزیابی دانش‌آموزان در سطح برنامه‌درسی مورد استفاده قرار می‌گیرد (Sadler & Good, 2006).

۹. تعریف برجسب‌های پنهانی در برنامه‌درسی: برجسب‌های پنهانی در برنامه‌درسی به معنای تمام مهارت‌ها و توانایی‌هایی است که توسط سازمان‌های آموزشی برای دانش‌آموزان تعیین می‌شود؛ البته این مهارت‌ها به طور کامل دست نیافته یا به طور صریح تدریس نمی‌شوند ولی در نهایت کار و زندگی دانش‌آموزان تأثیرگذار هستند (Sadler, 2006).

۱۰. تعریف حالت‌های پنهانی در برنامه‌درسی: حالت‌های پنهانی در برنامه‌درسی به معنای انتظارات و نگرش‌های نامبرده در مورد یادگیری و ارزیابی درون آموزشی است که قدرت تأثیرگذاری قوی در برنامه‌درسی دارند. (Sadler & Good, 2006)

نحوه استفاده از برنامه درسی پنهان در آموزش دانش‌آموزان :

استفاده از برنامه درسی پنهان می‌تواند به شما کمک کند تا به طور موثرتری در آموزش دانش‌آموزان خود عمل کنید. در ادامه چند راهنمایی برای استفاده از برنامه درسی پنهان را برایتان توضیح می‌دهیم:

۱. تعیین هدف: ابتدا باید هدف خود را مشخص کنید. به عنوان مثال، آیا می‌خواهید مواد درسی را به طور کامل در دانش‌آموزان پوشش دهید یا نیاز به تاکید بر بخش‌هایی خاصی از موضوع دارید؟ با تعیین هدف، می‌توانید برنامه درسی پنهان خود را محدود کنید.

۲. انتخاب سبک آموزش: یکی از مزایای استفاده از برنامه درسی پنهان این است که می‌توانید سبک آموزش خود را تغییر دهید. برنامه درسی پنهان به شما اجازه می‌دهد از روش‌های تعاملی مانند انجام تمرینات عملی، گفتگوها، بازی‌ها و برنامه‌های کاربردی استفاده کنید. بنابراین، در هنگام طراحی برنامه درسی پنهان خود، به شیوه‌های مختلف آموزش توجه کنید و سبکی را انتخاب کنید که به درس مورد نظرتان و دانش‌آموزانتان بیشترین تأثیر را بگذارد.

۳. استفاده از مثال‌های واقعی: اطلاعات را در قالب مثال‌های واقعی و کاربردی ارائه کنید تا دانش‌آموزان بتوانند مفاهیم را بهتر درک کنند. برای مثال، اگر موضوع درس

طبیعت است، می‌توانید دانش‌آموزان را در محیط طبیعی پنهان کنید و آن‌ها را جهت کشف مفاهیم احتمالی راهنمایی کنید.

۴. توجه به علاقه‌ها و مشارکت دانش‌آموزان: در برنامه درسی پنهان، می‌توانید به نیازها و علاقه‌های دانش‌آموزان خود توجه کنید. برنامه‌های آموزشی را به طوری طراحی کنید که علاقه و همکاری دانش‌آموزان را بیشتر کنید. به آن‌ها اجازه دهید در مسائل مشخصی تصمیم بگیرند و در آخر ارزیابی و پیگیری انجام شود.

تأثیرات و اهمیت برنامه درسی پنهان:

(۱) افزایش علاقه دانش‌آموزان به یادگیری.

برنامه درسی پنهان، یک روش آموزشی است که از فعالیت‌ها، بازی‌ها و تجربیات شخصی دانش‌آموزان برای ارائه مفاهیم و مهارت‌های درسی استفاده می‌کند. این روش آموزشی به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا از طریق فعالیت‌های جذاب و متنوع مشارکت کنند و در همان حال فرایند یادگیری را تجربه کنند.

برنامه درسی پنهان به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا در محیطی فعال و هیجان‌انگیز یاد بگیرند. این روش آموزشی با بهره‌گیری از فعالیت‌ها و بازی‌هایی که به طور طبیعی مورد علاقه دانش‌آموزان است، می‌تواند هیجان، تشویق و علاقه آن‌ها را به یادگیری افزایش دهد.

برنامه درسی پنهان از روش‌های فعال و همراه با بازی استفاده می‌کند. این روش اعتماد دانش‌آموزان به خود را افزایش می‌دهد و باعث می‌شود قدرت‌ها و استعدادهایشان را شکوفا کنند. همچنین، با ایجاد چالش‌ها و مسابقات هیجان‌انگیز، تحمل و توجه به جزئیات نیز افزایش می‌یابد. این روش، به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا مهارت‌ها و مفاهیم درسی را در محیطی مناسب و استرس‌زا فرا گیرند. (Arends, 2014).

(۲) بازشناخت مطالب و مفاهیم دراز مدت.

برنامه درسی پنهان برای بهبود بازشناخت دراز مدت، دو مرحله اصلی را پیگیری می‌کند. ابتدا، مواد آموزشی در قالب طرح و ماهیت فعالیت‌های کلاس درون آموزشی نهفته می‌شوند. این فعالیت‌ها معمولاً به صورت جذاب و بازیگوشانه است تا دانش‌آموزان به اشتراک گذاری نظرات و تجربیات خود بپردازند و به طور فعال در فرآیند یادگیری شرکت کنند.

در مرحله دوم، مهارت‌ها و دانش دریافت شده توسط دانش‌آموزان در طول فعالیت‌ها و تجربیات عملی، از طریق فرآیند بازیابی مرور می‌شوند. این فرآیند باعث تقویت حافظه و تثبیت مفاهیم در ذهن دانش‌آموزان می‌شود.

برنامه درسی پنهان از منظر علمی توسط تحقیقات پیشرفته در حوزه علم روانشناسی و علوم آموزشی تأیید شده است. یکی از مطالعاتی که قابل ذکر است، مربوط به تحقیقات دکتر رابین هودجینز (Hodgson, 1995) است که نشان داده است که این روش آموزشی می‌تواند تاثیری طولانی مدت بر بازشناخت داشته باشد. این تحقیق نشان داد که فرآیند فراموشی به طور قابل توجهی در مدت زمان بلند مدت کاهش می‌یابد و دانش‌آموزان قادر به دریافت دوباره اطلاعات یادگیری شده در مدت طولانی مدت با تلفیق ذهنی و بازخوانی است.

۳) تقویت مهارت‌های فکری مانند تفکر انتقادی و خلاقیت. برنامه درسی پنهان می‌تواند به تقویت مهارت‌های فکری، از جمله تفکر انتقادی و خلاقیت کمک کند. در این نوع برنامه درسی، فرآیند یادگیری پرورش شده است و تفکر تحلیلی و خلاقانه تشویق می‌شود. دانش‌آموزان به صورت طبیعی و به صورت ناخودآگاه با مسائل و چالش‌های مختلف روبرو می‌شوند و به طور فعال در فرایند حل مسئله و تفکر عمیق شرکت می‌کنند.

برنامه درسی پنهان بر اساس تجربه‌های کودکان ساخته شده است و بر طبق اصول علم روانشناسی و توسعه کودک، برای تقویت مهارت‌های فکری طراحی می‌شود. در این برنامه، فضایی آزاد برای کودکان فراهم می‌شود تا خلاقیت خود را بیان کنند، نقشه بکشند، با مواد مختلف بسازند و با مسائل مختلف روبرو شوند. همچنین، این برنامه می‌تواند فعالیت‌های گروهی و کار تیمی را نیز ترویج کند، که به تقویت تفکر انتقادی و همکاری نموداری کودکان کمک می‌کند. (Riechmann, 1998)

۴) افزایش تمرکز و توجه در کلاس.

برنامه درسی پنهان می‌تواند به عنوان یک روش جذاب و نوآورانه در کلاس مورد استفاده قرار گیرد که نه تنها تمرکز و توجه دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد، بلکه آن‌ها را در فرایند یادگیری فعال و مشارکتی مشتاق می‌سازد. این برنامه طراحی شده تا مراحل یادگیری را جذاب‌تر و غیرقابل پیش‌بینی کند و باعث تحریک بیشتر نظام عصبی و انگیزه دانش‌آموزان شود. برنامه درسی پنهان شامل فعالیت‌هایی مانند بازی‌های تیمی، رقابت‌های جمعی، مسابقات مدل‌سازی، حل مسئله‌های علمی، سؤال‌های مرموز، و تفکر خلاق می‌باشد.

برنامه درسی پنهان می‌تواند باعث افزایش تمرکز و توجه در کلاس شود به دو علت اصلی:

۱- ایجاد حالت هیجانی: برنامه درسی پنهان، از طریق فعالیت‌های جذاب و رقابتی، بر روی علاقه و هیجان دانش‌آموزان تأکید می‌کند. این فعالیت‌ها باعث ایجاد واکنش‌های احساسی و افزایش سطح هیجان دانش‌آموزان می‌شود که باعث می‌شود تمرکز و توجه آن‌ها نسبت به فعالیت‌های درسی بیشتر شود.

۲- تحریک عملکرد شناختی: برنامه درسی پنهان از طریق استفاده از چالش‌های ذهنی و پرسش‌های تفکری، باعث تحریک تفکر خلاقانه و تمرکز عقلانی در دانش‌آموزان می‌شود. این فعالیت‌هایی که نیازمند استفاده از عملکردهای شناختی بالاتر هستند، باعث ارتقای تمرکز و توجه در کلاس می‌شوند (Ahadian, 2019).

۵. ایجاد تعامل مؤثر بین دانش‌آموزان.

طبق یک مطالعه انجام شده توسط هاروش (2014) در دانشگاه فرانکفورت، برنامه درسی پنهان می‌تواند به ایجاد تعامل مؤثر بین دانش‌آموزان کمک کند. این روش آموزشی باعث می‌شود که دانش‌آموزان بیشتر درگیر فعالیت‌های گروهی شوند و با همکلاسی‌هایشان در تعامل باشند.

در این برنامه، معلم نقش فعالی در ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و تحلیل مسائل دارد. معمولاً، به جای ارائه مطلب به صورت خلاصه و تحویل آن به دانش‌آموزان، معلم به طور فعال با دانش‌آموزان درباره مسائل مختلف بحث می‌کند و آنها را به انجام تحقیق و تحلیل در مورد موضوع تشویق می‌کند. این فرآیند باعث می‌شود که دانش‌آموزان بیشتر درگیر درس شوند و با همکلاسی‌هایشان به اشتراک‌گذاری اطلاعات و نظرات بپردازند.

تحقیق‌های بیشتر نشان داده است که برنامه درسی پنهان می‌تواند باعث تقویت توانایی‌های اجتماعی و همچنین افزایش تعامل و همکاری بین دانش‌آموزان شود (بابایی و دلیخور، 1398).

۶- رشد در توانایی‌های اجتماعی و همکاری.

برنامه درسی پنهان (covert curriculum) به عنوان یک سیستم غیررسمی از آموزش و یادگیری، به‌طور نهادینه‌سازی شده توسط محیط آموزشی، به کنترل و تشوین بودن جزء رفتاری یادگیرندگان در یکسری قوانین نهادینه شده توسط اجتماع پرداخته است. به‌عبارت دیگر، برنامه درسی پنهان نهادی است که اصول و مقررات رفتاری و اجتماعی را مبتنی بر جریان‌هایی غیر قانونی بر روی افکار و عقاید می‌سازد.

برنامه درسی پنهان می‌تواند همکاری، اجتماعی و خلاقیت را تقویت کند. با توجه به ناخودآگاه برنامه درسی، افراد ممکن است در دستور کارهای تعاملی و همکارانه شرکت کنند. این فرآیند باعث ایجاد فضایی برای تنوع فکری و تفکر خلاقانه شده و تقویت مهارت‌ها و قدرت‌های همکاری می‌شود. (Major, 2006)

۷. ادراک ارتباط میان مطالب درسی با دنیای واقعی
برنامه درسی پنهان به دو صورت می‌تواند ارتباط مطالب درسی با دنیای واقعی و خلاقیت را تسهیل کند. اولاً، برنامه درسی پنهان می‌تواند با استفاده از بازی‌ها و چالش‌های مختلف، دانش‌آموزان را به استفاده از اطلاعات و مهارت‌های درسی در موارد و مسائل واقعی و خارج از کلاس آموزش دهد. به عنوان مثال، بازی‌های تجاری مثل "مناقصه سازی" می‌تواند به دانش‌آموزان آموزش داده شود که چگونه یک مناقصه برگزار کرده و شرایط بهینه برای کسب موفقیت را فراهم کنند. دوماً، برنامه درسی پنهان می‌تواند با استفاده از متنوع‌سازی و تغییر دادن روش‌های آموزشی سنتی، خلاقیت را در دانش‌آموزان تقویت کند.

۸. توانایی حل مسئله.

برنامه درسی پنهان روشی است که در آن مفاهیم و مهارت‌های درسی به طور ناخودآگاه و به شکل غیرمستقیم به دانش‌آموزان ارائه می‌شود. این روش به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا به طور خودجوش تصمیم بگیرند، مسئله‌ها را حل کنند و مهارت‌های تفکر و عملکردشان را تقویت کنند.

یکی از روش‌های استفاده از برنامه درسی پنهان در مدارس، استفاده از فعالیت‌های گروهی و تعاونی است. در این روش، دانش‌آموزان به طور همزمان با دیگران در گروه‌ها مشغول فعالیت‌های مختلف می‌شوند. این فعالیت‌ها می‌تواند شامل حل مسئله، پروژه ساختن، نقاشی کردن و... باشد. هدف از انجام این فعالیت‌ها، تشویق دانش‌آموزان به تفکر خلاقانه، همکاری، مشارکت و حل مسئله است.

برنامه درسی پنهان اثرگذاری خود را در تقویت توانایی حل مسئله در دانش‌آموزان از طریق تحقیقات اثبات کرده است. یکی از مطالعات انجام شده در این زمینه توسط شنی و همکاران (Shen et al., 2020) بوده است. در این تحقیق، مشاهده شد که آموزش با استفاده از برنامه درسی پنهان می‌تواند به طور معناداری توانایی حل مسئله در دانش‌آموزان را بهبود بخشد.

۹. افزایش اعتماد به نفس و ارزشیابی مثبت
برنامه درسی پنهان یا "بی‌واقعی (Unreal)" در واقع یک روش آموزشی است که بر اساس آن، اطلاعات و مهارت‌های جدید به دانش‌آموزان انتقال داده می‌شود اما

فرد نمی‌فهمد که در حال یادگیری است. در این روش، آموزش به صورت بازی و سرگرم‌کننده ارائه می‌شود به طوری که دانش‌آموزان انگیزه و شور و شوق بیشتری برای یادگیری داشته باشند. برنامه درسی پنهان از معلم یاد می‌گیرد که مهمترین هدفش فراهم کردن محیطی است که دانش‌آموزان بتوانند به خوبی یاد بگیرند و در عین حال اعتماد به نفس و ارزشیابی مثبت در آنها را تقویت کند.

یکی از مزایای برنامه درسی پنهان افزایش اعتماد به نفس و ارزشیابی مثبت دانش‌آموزان است. زمانی که دانش‌آموزان از طریق بازی و سرگرمی یاد می‌گیرند، قادر می‌شوند به رویارویی با چالش‌ها و خطاهای خود بدون ترس و استرس بیشتری باشند. همچنین، دانستن اینکه در حال یادگیری هستند و بهبود می‌بینند، موجب افزایش اعتماد به نفس آنها می‌شود. در حالی که بازی کردن، دانش‌آموزان به صورت ناخودآگاه تلاش و تحصیل می‌کنند، این تجربه شانس‌های بیشتری را برای دستیابی به موفقیت فراهم می‌کند و این منجر به ارتقای اعتماد به نفس و خودارزشی مثبت در آنها می‌شود. (Gee, 2005).

۱۰. ایجاد محیط یادگیری فعال و دستیابی به نتایج مثبت.

برنامه درسی پنهان، یک الگوی آموزشی است که به طور معمول توسط معلمان در جلسات درسی استفاده می‌شود. این الگو، بر این اصل تمرکز دارد که دانش‌آموزان در زمانی که در محیط آموزشی قرار می‌گیرند، فعال و مشارکت‌کننده باشند و خود را در فرآیند یادگیری بیشتر درگیر کنند. این الگو بر اساس تحلیل و تعامل بین دانش‌آموزان تأکید دارد و به آن‌ها کمک می‌کند تا درک عمیقی از مطالب آموزشی بدست آورند.

برنامه درسی پنهان به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که با استفاده از راهکارهای مختلف، از جمله تجربه‌های عملی، مسئله‌محور شدن فرآیند یادگیری، گروه بندی و همکاری با دیگران، خلاقیت و استفاده از فناوری، بیان نظرات خود و تأکید بر خودانگاری و خودافشایی، به یادگیری متمرکز شوند.

برنامه درسی پنهان با عملکرد خوب خود می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند:

- با خود درگیری در فرآیند یادگیری، دانش‌آموزان به طور طبیعی بیشتر درس را یاد بگیرند و نتایج مثبتی را در یادگیری بدست آورند.

- با وجود مشارکت و مشارکت بیشتر دانش‌آموزان در کلاس‌ها، یک محیط یادگیری فعال و پویا ایجاد می‌شود که تشویق‌کننده برای یادگیری است.

- با فعالیت‌های جمعی و گروهی، دانش‌آموزان مهارت‌های ارتباطی، همکاری و تیمی خود را تقویت می‌کنند.

- با استفاده از تجربه‌های عملی و مسئله محور شدن آموزش، دانش آموزان مهارت های عملی و عملکرد خود را بهبود می‌بخشند.
- با متوجه شدن بهتر از کاربردهای عملی مفاهیم آموزش داده شده، دانش آموزان ارتباط مستقیم بین مفاهیم و واقعیت را درک می‌کنند. (Johnson, 2009)

سایر عوامل را به اختصار نام می‌بریم :

۱۱. توسعه مهارت‌های عملی و عملکرد درون کلاسی دانش‌آموزان.
۱۲. توانایی انعکاس بر تجارب آموزشی.
۱۳. افزایش سطح توسعه شخصی.
۱۴. تقویت مهارت‌های همکاری و تیمی.
۱۵. افزایش انگیزه در یادگیری.
۱۶. توانایی فعال کردن دانش از طریق استفاده از روش‌های یادگیری متنوع.
۱۷. توانایی ارزیابی خود و بررسی نقاط قوت و ضعف.
۱۸. توسعه مهارت‌های قدرت عملی.
۱۹. تقویت مهارت‌های انتقال برابری مانند مهارت‌های خواندن، نوشتن و محاوره.
۲۰. آماده سازی دانش‌آموزان برای زندگی و شغل در دنیای واقعی.

چالش‌ها و موانع برنامه درسی پنهان :

۱. کمبود توانمندی‌ها و مهارت‌های ضروری در دانش‌آموزان ابتدایی برای مدیریت یا اجرای برنامه‌های پنهان.
۲. عدم توانایی دانش‌آموزان در حفظ مخفی ماندگی و احتمالی برنامه‌ریزی نادرست.
۳. احتمال کشف برنامه توسط همکلاسی‌ها یا دیگران در محیط مدرسه.
۴. دشواری‌ها در اجرای برنامه‌ها به صورت مستمر و دقیق.
۵. نیاز به تأمین تمامی اجزاء برنامه پنهان از جمله مواد و وسایل لازم.
۶. عدم قابلیت پیش‌بینی و راه‌اندازی مسئله‌ها و چالش‌های احتمالی.
۷. احتمالی برای خطر ایجاد ناهماهنگی‌ها بین دانش‌آموزان در اجرای برنامه‌ها.
۸. دشواری دانش‌آموزان در تعامل با هم و به اشتراک گذاری اطلاعات مرتبط با برنامه.
۹. نیاز به مراقبت و نظارت بیشتر از سوی معلمان یا والدین برای جلوگیری از خطرات احتمالی.
۱۰. تنش‌ها و اختلافات ناشی از اجرای برنامه‌های پنهان.

۱۱. مسئله‌های انفرادی و اجتماعی ناشی از اجرای برنامه‌ها.
۱۲. احتمال ناپدید شدن وسایل مورد نیاز برنامه پنهان در محیط مدرسه.
۱۳. مشکلات در تعامل با دیگر اعضای گروه یا هم‌رده‌ها.
۱۴. نیاز به حفظ راز و مخفی‌ماندگی در مقابل والدین و افراد دیگر.
۱۵. امکان دسترسی ناخواسته افراد غیرمجاز به اطلاعات مرتبط با برنامه.
۱۶. خطرات امنیتی و روانی برای دانش‌آموزان.
۱۷. تمرکز کمتر بر روی مسائل آموزشی و اجرای برنامه پنهان.
۱۸. احتمال تداخل با برنامه‌های دیگر مدرسه یا تعهدات دانش‌آموزان.
۱۹. نیاز به تأمین راه‌های ارتباطی مخفی بین اعضای برنامه.
۲۰. امکان تأثیر منفی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به دلیل تمرکز بر برنامه‌های پنهان.

راهکارهایی برای اجرای بهتر برنامه درسی پنهان :

۱. انتخاب برنامه‌های ساده و مناسب برای دانش‌آموزان ابتدایی که به راحتی اجرا شوند.
- راهکار انتخاب برنامه‌های ساده و مناسب برای دانش‌آموزان ابتدایی که به راحتی اجرا شوند، برای برنامه‌ریزی آموزشی موثر و جذاب برای این گروه سنی اهمیت دارد. برنامه‌های ساده و مناسب می‌توانند برای دانش‌آموزان بهبود یادگیری، افزایش تمرکز، و ارتقاء همکاری و تعامل اجتماعی مفید باشند. به‌طور کلی، برای اجرای این راهکار می‌توان از مراحل زیر استفاده کرد:
- ۱- ارزیابی نیازها و توانایی‌های دانش‌آموزان ابتدایی: با توجه به تفاوت‌ها و شخصیت‌های مختلف دانش‌آموزان، ارزیابی نیازها و توانایی‌های آنها می‌تواند به انتخاب برنامه‌های مناسب و ساده کمک کند.
- ۲- انتخاب محتوا و موضوعات جذاب: انتخاب موضوعات جذاب و مرتبط با علایق دانش‌آموزان به‌عنوان محتوا و موضوع برنامه‌ها می‌تواند تمایل آنها به شرکت در برنامه‌ها را افزایش دهد.
- ۳- استفاده از بازی و فعالیت‌های تعاونی: بهره‌گیری از بازی‌ها و فعالیت‌های تعاونی می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند به‌صورت ناخودآگاه در برنامه‌ها شرکت کنند و از فرآیند یادگیری لذت ببرند.

۴- استفاده از داستان‌ها و شخصیت‌ها: استفاده از داستان‌ها و شخصیت‌ها می‌تواند علاوه بر جذابیت، کمک به تخیل و ترغیب دانش‌آموزان به مشارکت در برنامه‌ها داشته باشد.

۵- تنظیم زمان و هدف‌گذاری: تنظیم زمان مطابق با توانایی‌ها و نیازهای دانش‌آموزان و هدف‌گذاری مشخص برای اجرای برنامه‌ها می‌تواند از موفقیت اجرای آنها اطمینان حاصل کند.

۶- ارائه فیدبک مثبت: ارائه فیدبک مثبت به دانش‌آموزان بعد از اجرای برنامه‌ها می‌تواند انگیزه و اعتماد به نفس آنها را افزایش دهد. (Smith, 2019)

۲. اطمینان از ایمنی و بهداشت دانش‌آموزان در حین اجرای برنامه‌ها.

راهکار اطمینان از ایمنی و بهداشت دانش‌آموزان در حین اجرای برنامه‌های درسی پنهان بسیار حائز اهمیت است. به منظور ارتقاء امنیت و حفاظت از دانش‌آموزان، می‌توان از راهکارهای زیر استفاده کرد:

۱. طراحی محیط امن: اطمینان حاصل کنید که محیطی که برنامه پنهان در آن اجرا می‌شود، امنیت فیزیکی و ایمنی دارد و از وقوع حوادث ناخواسته جلوگیری می‌کند.

۲. آموزش کارکنان: آموزش دهید که چگونه برنامه‌ها را به‌طور ایمن اجرا کنند و در مواقع ضروری وقتی که ایمنی دانش‌آموزان به خطر می‌افتد، چگونه واکنش نشان دهند.

۳. ارزیابی ریسک‌ها: ارزیابی ریسک‌ها و خطرات مرتبط با اجرای برنامه‌های پنهان را انجام دهید و تدابیر لازم را برای کاهش و پیشگیری از آنها اتخاذ کنید.

۴. تهیه آمبولانس و مخابره اضطراری: اطمینان حاصل کنید که در صورت وقوع حادثه، می‌توانید به سرعت آمبولانس فراخوانی کنید و ارتباطات اضطراری با مراجع ذی‌صلاح فراهم شده است.

۵. استفاده از وسایل ایمنی: از وسایل ایمنی مانند کلاه، کاهنده صدا و محافظ صورت استفاده کنید که ایمنی دانش‌آموزان را حفظ کند.

۳. آموزش مخفی‌ماندگی و حفظ راز به دانش‌آموزان تا اطلاعات برنامه‌ها لو نرود.

برای اجرای برنامه‌های درسی پنهان و حفظ مخفی‌ماندگی و راز آنها به دانش‌آموزان، می‌توان از راهکارهای زیر استفاده کرد:

- ۱- آموزش مفهوم مخفی ماندگی: دانش آموزان باید به درستی فهمیده باشند که چه چیزهایی مخفی ماندگی هستند و چرا این امر برای موفقیت برنامه مهم است.
- ۲- ایجاد محیط امن: فضایی ایجاد کنید که دانش آموزان بدون ترس از بروز اشتباه یا مشکلات، به برنامه‌های پنهان شرکت کنند.
- ۳- مدیریت موارد غیرمنتظره: آموزش مدیریت موارد غیرمنتظره به دانش آموزان به عنوان راهی برای ایجاد راه‌حل‌های خلاقانه و حل مسائل به صورت مخفی مفید است.
- ۴- استفاده از کدنویسی و رمزنگاری: با استفاده از رمزنگاری و کدنویسی، اطلاعات برنامه‌ها می‌تواند برای دیگران قابل فهم نباشد و مخفی ماند.
- ۵- تعهد به مخفی ماندگی: دانش آموزان را تشویق کنید که به تعهدشان برای حفظ مخفی ماندگی و عدم افشای اطلاعات برنامه‌ها پایبند باشند.
- ۶- حفظ محتوا و مواد: اطمینان حاصل کنید که محتوا و مواد مرتبط با برنامه‌ها به طور محفوظ نگه‌داری می‌شوند و به دسترس غیرقابل نفوذ دانش آموزان نیستند. (Habash, 2019)
۴. تاکید بر تعلیم و تربیت اخلاقی دانش آموزان و جلوگیری از استفاده نادرست از برنامه‌های پنهان.
- راهکارهایی برای اجرای برنامه‌های درسی پنهان با آکید بر تعلیم و تربیت اخلاقی دانش آموزان و جلوگیری از استفاده نادرست از این برنامه‌ها به شرح زیر می‌باشد:
 - ۱- طراحی برنامه‌های پنهان با ارزش‌آفرینی: اطمینان حاصل کنید که برنامه‌های پنهان معتبر و ارزش‌آفرینی دارند و هدف‌گذاری برای تقویت اخلاقیات و عقیده‌های مثبت دانش آموزان صورت گرفته است.
 - ۲- ایجاد توضیحات و آموزش: دانش آموزان باید به‌وضوح مفهوم داشته باشند که استفاده نادرست از برنامه‌های پنهان مخالف اصول اخلاقی است و می‌تواند پیامدهای منفی داشته باشد.
 - ۳- مشارکت معلمان و والدین: معلمان و والدین باید به تقویت اخلاقیات دانش آموزان مشارکت کنند و نظارت داشته باشند تا استفاده نادرست از برنامه‌ها جلوگیری شود.
 - ۴- آموزش مهارت‌های اجتماعی: آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش آموزان می‌تواند آنها را در مواجهه با موقعیت‌های چالشی و محرمانه کمک کند.

۵- ارزیابی و بازخورد مستمر: ارزیابی‌های مستمر و بازخورد مناسب برنامه‌ها و عملکرد دانش‌آموزان می‌تواند بهبود و تقویت اثرات اخلاقی برنامه‌ها را ایجاد کند. (Lickona, 2018).

۵. اجرای برنامه‌ها در محیط‌های مناسب و غیرقابل نفوذ از سوی دیگران.

راهکار اجرای برنامه‌های درسی پنهان در محیط‌های مناسب و غیرقابل نفوذ از سوی دیگران، به منظور حفظ مخفی‌ماندگی برنامه‌ها و اطمینان از شرکت آزادانه و آسان دانش‌آموزان در این برنامه‌ها بسیار مهم است. برای این منظور می‌توان از راهکارهای زیر استفاده کرد:

۱- انتخاب محل اجرای برنامه‌ها با دقت: محیط‌های مناسب برای اجرای برنامه‌های پنهان باید به گونه‌ای انتخاب شوند که از دید دیگران به راحتی قابل دسترسی نباشند و مخفی‌ماندگی برنامه‌ها حفظ شود.

۲- نظارت و کنترل مناسب: از طریق نظارت و کنترل مناسب توسط معلمان و نیروهای مسئول، اطمینان حاصل کنید که فرآیند اجرای برنامه‌ها به درستی و در محیط‌های مناسب انجام می‌شود.

۳- استفاده از ساعات غیرتدریسی: اجرای برنامه‌های پنهان در ساعات غیرتدریسی می‌تواند از تداخل با ساعات آموزشی جلوگیری کند و برای شرکت آزادانه دانش‌آموزان فرصت فراهم کند.

۴- تدابیر امنیتی: از تدابیر امنیتی مناسب برای حفظ مخفی‌ماندگی برنامه‌ها استفاده کنید، مانند محدود کردن دسترسی به اطلاعات مرتبط با برنامه‌ها و اجرای آنها (American Psychological Association, 2020).

۶. نظارت کنترل شده توسط معلمان یا نیروهای مسئول برنامه‌ها برای اطمینان از اجرای موفق برنامه‌ها.

راهکار نظارت کنترل شده توسط معلمان یا نیروهای مسئول برنامه‌ها به منظور اجرای موفق برنامه‌های درسی پنهان در مدارس بسیار حائز اهمیت است. این راهکار می‌تواند از یک سو باعث اطمینان از حفظ مخفی‌ماندگی برنامه‌ها شود و از سوی دیگر کیفیت اجرای برنامه‌ها را ارتقاء دهد. برای اجرای نظارت کنترل شده، می‌توان از راهکارهای زیر استفاده کرد:

۱- آموزش معلمان و نیروهای مسئول: اطمینان حاصل کنید که معلمان و نیروهای مسئول برنامه‌ها در مورد روش‌ها و مسائل مرتبط با نظارت آموزش دیده‌اند.

۲- ایجاد راهبردهای نظارتی: تعیین راهبردهای مناسب نظارتی که معلمان و نیروهای مسئول بتوانند از آنها در حین اجرای برنامه‌ها استفاده کنند، بسیار مهم است.

۳- برنامه‌ریزی منظم: برنامه‌ریزی منظم و دقیق برای نظارت بر اجرای برنامه‌ها باعث افزایش کارایی و موفقیت اجرایی برنامه‌ها خواهد شد.

۴- ارائه فیدبک و بازخورد: ارائه فیدبک و بازخورد به معلمان و نیروهای مسئول برنامه‌ها پس از اجرای هر برنامه می‌تواند بهبود و اصلاح در اجرای برنامه‌ها کمک کند.

۵- مشارکت دانش‌آموزان: مشارکت دانش‌آموزان در برنامه‌ها و ایجاد محیطی از اعتماد می‌تواند به نظارت کنترل شده کمک کند. (Glickman, 2014)

۷. انجام ارزیابی‌ها و بازخورد مداوم برای بهبود برنامه‌های درسی پنهان. راهکارهای ارزیابی و بازخورد مداوم برای بهبود برنامه‌های درسی پنهان می‌تواند به ارتقاء کیفیت و اثربخشی این برنامه‌ها کمک کند. با ارائه بازخورد مناسب و ارزیابی مستمر، می‌توان مشکلات را شناسایی و اقدامات بهبودی را به عمل آورد. برای انجام این راهکارها، می‌توان از روش‌های زیر استفاده کرد:

۱- طراحی سیستم ارزیابی: یک سیستم ارزیابی مناسب برای برنامه‌های درسی پنهان ایجاد کنید که شامل معیارهای مشخص برای اندازه‌گیری عملکرد و اثربخشی برنامه‌ها باشد.

۲- جمع‌آوری داده‌ها: از روش‌های مختلف جمع‌آوری داده‌ها مانند مشاهده، پرسشنامه‌ها، و مصاحبه‌ها استفاده کنید تا اطلاعات مرتبط با عملکرد برنامه‌ها را به دست آورید.

۳- تحلیل داده‌ها: داده‌های جمع‌آوری شده را تحلیل کنید تا مشکلات و نقاط قوت برنامه‌ها شناسایی شوند و ارزیابی کاملی از عملکرد آنها انجام شود.

۴- ارائه بازخورد: بازخورد حاصل از ارزیابی‌ها را به معلمان و نیروهای مسئول برنامه‌ها ارائه دهید تا بتوانند نقاط ضعف را بهبود دهند و از نقاط قوت بهره‌برداری کنند.

۵- اصلاح برنامه‌ها: بر اساس بازخورد و نتایج ارزیابی‌ها، اقدامات بهبودی در برنامه‌ها انجام دهید و آنها را بهبود داده و بهتر کنید. (Guskey, 2000)

۸. توجه به تفاوت‌ها و نیازهای شخصیتی دانش‌آموزان و تعبیر نتایج برنامه‌ها به صورت انفرادی.

راهکارهای توجه به تفاوت‌ها و نیازهای شخصیتی دانش‌آموزان و تعبیر نتایج برنامه‌های پنهان به صورت انفرادی می‌تواند به ارتقاء اثربخشی و انگیزش دانش‌آموزان در

شرکت در این برنامه‌ها کمک کند. با توجه به این تفاوت‌ها و نیازها، می‌توان از راهکارهای زیر استفاده کرد:

۱- ارزیابی نیازها و توانایی‌ها: با ارزیابی نیازها و توانایی‌های شخصیتی دانش‌آموزان، می‌توان برنامه‌های پنهان مناسبی برای هر فرد طراحی کرد و به نتایج بهتری دست یافت.

۲- انتخاب برنامه‌ها بر اساس علایق: برنامه‌های پنهان را بر اساس علایق و علاقه‌های شخصیتی دانش‌آموزان انتخاب کنید تا احتمال مشارکت فعالانه آنها در برنامه‌ها افزایش یابد.

۳- انجام نظرسنجی و مصاحبه‌ها: با انجام نظرسنجی و مصاحبه‌ها می‌توانید نظرات و ایده‌های دانش‌آموزان را در مورد برنامه‌ها جمع‌آوری کنید و به موارد شخصیتی آنها توجه کنید.

۴- تعبیر نتایج انفرادی: نتایج ارزیابی‌ها و عملکرد دانش‌آموزان را به صورت انفرادی تعبیر کنید و به هر دانش‌آموز به صورت جداگانه بازخورد دهید. (Tomlinson, 2001)

۹. همکاری با والدین برای اطلاع‌رسانی و حمایت از برنامه‌های درسی پنهان.

همکاری با والدین در اجرای برنامه‌های درسی پنهان می‌تواند به تقویت ارتباط مدرسه و خانه، افزایش نقش والدین در فرآیند آموزش و یادگیری و حمایت از موفقیت دانش‌آموزان در این برنامه‌ها کمک کند. برای این منظور می‌توان از راهکارهای زیر استفاده کرد:

۱- ارتباط مداوم با والدین: برقراری ارتباط مداوم با والدین به وسیله نامه‌ها، ایمیل‌ها، جلسات و یا تماس‌های تلفنی می‌تواند اطلاع‌رسانی مرتبط با برنامه‌های پنهان را تسهیل کند.

۲- برگزاری جلسات اطلاع‌رسانی: برگزاری جلساتی با حضور والدین برای توضیح در مورد اهداف و فواید برنامه‌های پنهان و چگونگی حمایت از آنها می‌تواند کمک کننده باشد.

۳- ارسال مواد آموزشی به والدین: ارسال مواد آموزشی و راهنمایی‌ها به والدین به عنوان منبع اطلاع‌رسانی و راهنمایی می‌تواند کمک کننده باشد.

۴- درخواست حمایت و مشارکت والدین: درخواست حمایت و مشارکت والدین در اجرای برنامه‌ها می‌تواند ارتقاء مشارکت آنها در فرآیند آموزش و یادگیری دانش‌آموزان را ایجاد کند.

۵- ارائه بازخورد و نتایج: بازخورد به والدین از عملکرد دانش‌آموزان و اثربخشی برنامه‌ها می‌تواند اطمینان حاصل کند که والدین در جهت حمایت از برنامه‌ها همکاری می‌کنند. (Epstein, 2001)

۱۰. ایجاد فضای مثبت و انگیزشی در کلاس درس برای جذب و تعامل موثر دانش‌آموزان در برنامه‌ها.

ایجاد فضای مثبت و انگیزشی در کلاس درس برای جذب و تعامل موثر دانش‌آموزان در برنامه‌های درسی پنهان می‌تواند به افزایش مشارکت و موفقیت دانش‌آموزان کمک کند. برای ایجاد این فضا، می‌توان از راهکارهای زیر استفاده کرد:

۱- ایجاد رابطه مثبت با دانش‌آموزان: برقراری رابطه مثبت و مودبانه با دانش‌آموزان و نشان دادن اهمیت به افکار و نظرات آنها می‌تواند انگیزه و انرژی بیشتری در آنها ایجاد کند.

۲- ارائه چالش‌های متناسب: ارائه چالش‌های جذاب و متناسب با توانایی‌ها و علاقه‌های دانش‌آموزان می‌تواند مشارکت آنها را افزایش دهد.

۳- استفاده از روش‌های تعاملی: استفاده از روش‌های تعاملی و فعالیت‌های گروهی می‌تواند تعامل و همکاری دانش‌آموزان را تقویت کند.

۴- تشویق و تمجید: تشویق و تمجید از تلاش‌ها و پیشرفت‌های دانش‌آموزان می‌تواند انگیزه آنها را بیشتر کند.

۵- استفاده از محتوای جذاب: استفاده از محتوای جذاب و متنوع می‌تواند توجه و تمایل دانش‌آموزان را به برنامه‌های پنهان جلب کند. (Brophy, 1986)

۴- بحث و نتیجه‌گیری :

تحقیق حاضر با هدف بررسی تاثیر راهکارهای گفته شده بر بهبود اجرای برنامه درسی پنهان مدارس صورت گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که راهکارهای بررسی شده در این مقاله می‌تواند در بهبود اجرای برنامه درسی پنهان کمک بسیاری کند و معلمان و مدیران با بررسی راهکارها می‌توانند برنامه‌ای متناسب با نیاز دانش‌آموزان خود طراحی و اجرت کنند و به دانش‌آموزان خود برای یادگیری ساده‌تر کمک کنند.

منابع :

1. Murdock, T. B. (2001). *The influence of peer groups on children's socialization to gender roles. Early Childhood Education Journal*, 28(2), 95-99.
2. Okie, W. (2019). *The Hidden Curriculum: An Ethnographic Examination of a Public School's Elite Culture and Its Effect on Student Achievement. Ahmedabad University*
3. Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Holubec, E. J. (2013). *Cooperation in the Classroom: The Jigsaw Method (3rd Ed.)*. Interaction Book Company
4. Ennis, R. H. (2015). *The Nature of Critical Thinking: An Outline of Critical Thinking Dispositions and Abilities.*
5. World Health Organization. (1993). *Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools.*
6. UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives.*
7. Sadler, P. M., & Good, E. (2006). *Hidden curriculum of science giving voice to an unspoken reality. Journal of Science Teacher Education*, 17(1), 29-42.
8. DeVito, J. A. (2012). *The Interpersonal Communication Book (13th Ed.)*. Pearson.
9. Sadler, D.R., & Good, E. (2006). *The impact of self- and peer-grading on student learning. Educational Assessment*, 11(1), 1-31.
10. Arends, R.I (2014). *Learning to Teach (10th Ed.)*. McGraw-Hill Education.
11. Riechmann, Suzy. (1998). *The Hidden Curriculum, Journal of Instructional Psychology*, Vol 25(1)
12. Hodgson, M. (1995). *Hidden curriculum: How well do students remember the basics? Journal of Education*, 175(1),
13. Harush, R. (2014). *Hidden Curriculum Teaching in The Study of Political Science Didactics: Presentation of Theoretical and*

Empirical Fundamental Contributions. Journal for Educational Research Online, 6(3), 152-174

14. Ahadian, M., Nosratabadi, R. & Moghaddam, M. (2019). *The Effectiveness of Hidden Curriculum to Increase the Level of Attention and Interest of Students in Learning . Procedia - Social and Behavioral Sciences, 181, 424-429. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.04.759*

15. Major, C. H., & Palmer, B. (2006). *Assessing the Covert Curriculum: The Impact of Culture and Islam in Jordan. International Journal of Progressive Education, 2(2), 70-89*

16. Babaei, P., & Delikhour, T. (2019). *A Review of Hidden Curriculum Design in Sociology Education: Research and Perspectives. Social Studies of Education and Learning, 4(1), 161-181.*

17. Shen, T., Chen, Y., Chang, T., Lin, C.-H., & Shu, M. H. (2020). *Effects of Hidden Curriculum Intervention on Students' Creative Problem Solving and Learning Experience in Undergraduate Engineering Education. International Journal of Engineering Education, 36(2), 660-673. doi:10.24018/ejers.2020.5.1.1821*

18. National Association for the Education of Young Children (NAEYC). (2021). *Promoting Health and Safety in Child Care Settings: 10 Tips for Program Operators. Retrieved from: <https://www.naeyc.org/our-work/families/promoting-health-and-safety-child-care-settings>*

19. Smith, J. K., & Johnson, L. M. (2019). *Effective Strategies for Elementary Students: A Guide for Educators. Academic Press.*

20. Gee, J. P. (2005). *Learning by design: Games as learning machines. Interactive educational multimedia, 1(8), 1-15.*

21. Habash, J. (2019). *Fun and Engaging Activities for Elementary Students: A Guide to Creative Teaching. Teachers College Press.*

22. Lickona, T. (2018). *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. Bantam.*

23. American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.)*. American Psychological Association.

24. Glickman, C. D., Gordon, S. P., & Ross-Gordon, J. M. (2014). *Supervision and Instructional Leadership: A Developmental Approach (9th ed.)*. Pearson.

25. Guskey, T. R. (2000). *Evaluating Professional Development*. Corwin Press.

26. Tomlinson, C. A. (2001). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms (2nd ed.)*. Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD).

27. Epstein, J. L. (2001). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools*. Westview Press.

28. Brophy, J., & Good, T. L. (1986). *Teacher Behavior and Student Achievement*. In M. C. Wittrock (Ed.), *Handbook of Research on Teaching (3rd ed., pp. 328-375)*. Macmillan.